

Atlas hnízdního rozšíření ptáků v Evropě

ISBN 978-84-16728-38-1

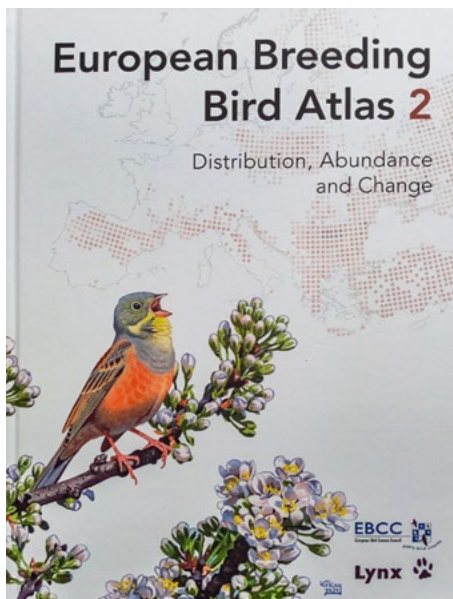
Josef Chytil

Keller V., Herrando S., Voříšek P., Franch M., Kipson M., Milanese P., Martí D., Anton M., Klvaňová A., Kalyakin M. V., Bauer H.-G. & Foppen R. P. B. 2020: European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. European Bird Census Council & Lynx Edicions, Barcelona. 968 pp.

Uváděná recenze přichází možná tak trochu s křížkem po funuse, protože členové ČSO již měli možnost se s touto ornitologickou „biblí“ seznámit v tiskové zprávě těsně před vydáním atlasu. Přesto jsem přesvědčen, že si tato unikátní publikace zaslouží pár řádků i na stránkách Zpráv MOS.

Naprosto zásadní dílo evropské ornitologie se objevilo začátkem prosince 2020. Zpočátku pro představu pár čísel: v knize, která váží téměř 5 kilogramů (rozhodně to není čtení do postele), je na 968 stranách popsáno rozšíření a početnost 596 druhů ptáků (včetně 57 druhů nepůvodních), dalších 69 vzácných zatoulanců je uvedeno v jedné z příloh. Na poskytnutí údajů z celkem 48 zemí se podílelo okolo 120 000 spolupracovníků, což představuje ukázkový projekt občanské vědy. Celé mapování probíhalo na 11 000 000 km² v síti 50 x 50 km, data byla získána z celkem 5 110 kvadrátů, což představuje pokrytí 96 % území Evropy. To v případě atlasu zahrnuje také evropskou část Ruska a Kazachstánu, Kavkaz, Turecko, Kypr, ostrovy ve Středozemním moři, Atlantiku i Severním ledovém oceánu včetně Nové země a Země Františka Josefa. Příprava a realizace celého projektu atlasu trvala 10 let, přičemž vlastní mapování probíhalo v letech 2013–2017. Prvotní rozhodnutí padlo na konferenci Evropské rady pro sčítání ptáků (European Bird Census Council, EBCC) ve španělském Cáceres v roce 2010. Vlastní organizace celé práce byla svěřena katalánskému a švýcarskému ornitologickému institutu a České společnosti ornitologické, na práci pak dohlížel jmenovaný řídicí výbor pod vedením Vereny Keller.

Velmi výrazným krokem vpřed byla podstatná změna metodiky práce v terénu, ale především následující vyhodnocení (modelování) získaných dat. Významnou změnou byla zejména standardizace

terénního úsilí - pořizování kompletních seznamů ptáků v daném území během časově omezeného úseku 60–120 minut. Určitým symbolem mapování u nás v Česku se tak stal jednotný interval v délce 60 minut, už vžitý jako tzv. hodinovka. Tato data posléze sloužila k tvorbě modelovaných map, udávajících pravděpodobnost výskytu jednotlivých druhů znázorněnou v postupně se měnící intenzitě zbarvení. Osobně mohu zmínit, že zpracování hodinovek v posledních dvou atlasových letech, která jsem zaměřil na zcela nezmapovaná území na rozhraní Moravy a Čech, mě přivedla do mnoha zajímavých koutů, kam bych se bez tohoto mapování zřejmě nikdy nepodíval. A nepochybně velmi zajímavým přístupem, který zaujme na první pohled, jsou zná-

zorněné změny v rozšíření jednotlivých druhů ve srovnání s prvním evropským atlasem. Změny jsou vyjádřeny rozdílnými barvami - oranžová značí výskyt pouze v rámci EBBA1 (1. evropský atlas, vydaný v roce 1997), modrá naopak pouze v EBBA2 (současný atlas), šedivé čtverce představují výskyt v průběhu obou atlasových mapování.

Obrovskou výhodou současné doby byla možnost veškerá data a jejich zpracování průběžně kontrolovat a konzultovat on-line. Národní koordinátoři tak měli možnost ihned své dotazy probírat jak s představiteli řídicího výboru, tak s hlavními organizátory sčítání. Tato možnost se ukázala jako naprosto zásadní a rozhodně se také projevila na kvalitě zpracování atlasu.

Na stole tak leží kniha velkého rozměru i hmotnosti, ale především obsahu. Na obalu s vyobrazením strnada zahradního, druhu symbolizujícího zmíněné změny početnosti jdoucí ruku v ruce se změnami krajiny. Již po prvním prolístování a částečném pročetní je jasné, že prvotní úkol tohoto projektu, tj. zachycení změn ve využívání krajiny, změn klimatu a obecně změn zastoupení různých typů biotopů ilustrovaných na změnách početnosti a zeměpisného rozšíření ptáků byl splněn více než vrchovatě. Jedním ze zajímavých údajů je určité počet druhů, které ve srovnání s prvním atlasem změnil výrazně své rozšíření. Z celkem 407 druhů s dostatkem údajů je u 187 druhů zaznamenáno rozšíření areálu, u 135 druhů naopak zmenšení areálu, zbývajících 85 druhů nevykazuje žádnou změnu nebo je trend nejasný. Obecně nazíraným a v atlasu potvrzeným trendem je jasný posun areálů u mnoha druhů severním směrem. Velmi zajímavá data přináší atlas při srovnání početnosti a změn rozšíření u jednotlivých typů biotopů, zřetelně také ukazuje, kam by se mělo napřít úsilí ochrany přírody při záchraně nejvíce ohrožených druhů. Naprosto zásadním bodem je v rámci celé Evropy zmapování mnoha oblastí východní a jihovýchodní Evropy, ze kterých do té doby podobná data vůbec nebyla k dispozici. To umožnilo také poprvé připravit národní atlasy a řadě zemí i zahájit monitorovací projekty.

Celá kniha je koncipována velmi logicky počínajíc předmluvou, poděkováním, výborným struč-

ným souhrnem, popisem organizace celého projektu, metodickými přístupy práce v terénu, postupu tvorby modelování map včetně návodu k jejich interpretaci, vyhodnocení dat z hlediska biogeografického i ochrany přírody. Samozřejmě zdaleka největší část zabírá přehled druhů včetně zmíněných map, následují tři přílohy (vzácné druhy, druhové statistiky a používané zeměpisné a obecné zkratky). Mimochodem, naše vlast je zde již uváděna jako *Czechia*. Kniha končí rozsáhlým přehledem literatury a nezbytným druhovým rejstříkem. Druhové kapitoly jsou doprovázeny originálními ilustracemi dosti různorodého typu. Není divu, protože pocházejí od celkem 46 autorů včetně několika českých. Nejsem si jistý, jestli to byl dobrý nápad, osobně se mi daleko více líbí jednotný, a přitom velmi výstižný styl kreseb v ruském atlasu. V evropském jsou kresby (i když jsou vskutku jen doprovodným prvkem, který ale přesto zaujme) hodně rozdílné kvality i provedení. Na rozdíl od ne zcela povedených kreseb např. budnička zeleného nebo pěníce slavíkové mě úplně nejvíc oslovilo krásné provedení tokajících jespáků bojovných od Martiny Nacházelové.

Celý atlas mohl vzniknout jak díky výrazné podpoře z nadace MAVa, tak také například prostřednictvím sponzorství druhů. Česko zde nezůstalo pozadu – minimálně 34 dárců poslalo finance na symbolickou podporu svého oblíbeného druhu. Česká stopa se na díle objevila ještě dalším, a to velmi výrazným způsobem. Vždyť z celkového počtu 12 autorů hned tři mají za svým jménem adresu České společnosti ornitologické, a Petr Voříšek je jedním ze tří hlavních autorů.

Osobně jsem se už coby pamětník zúčastnil mapování na všech českých hnízdních atlasech. Když jsem si nyní otevřel ten první (vyšel v roce 1987, i když mapování probíhalo v letech 1973–1977!), tak rozdíl je téměř nepopsatelný. Nejen co se týká onoho více jak desetiletého zpoždění ve vydání, i když byl mapován jen nepatrný zlomek rozlohy současného evropského atlasu, ale především co se týká kvality a rozsahu zpracování. Před zpracovateli našeho národního atlasu tak leží obrovská výzva. Budeme jim držet palce, ať se jí zhostí se ctí. To nejpodstatnější – kvalitní data – již mají. A vzor, jak je zpracovat, také.